

Міністерство юстиції України
Центр правової реформи і законопроектних робіт

Співпраця адвокатури і держави
в реалізації конституційного права громадян
на безоплатну правову допомогу

Перший Всеукраїнський цивілістичний форум «Київська весна»
Київ, 23 березня 2012 року

Конкурс адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги

15 березня 2012 року Міністерством юстиції прийнято рішення про проведення в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі конкурсу адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги, з метою формування реєстрів адвокатів, які надаватимуть безоплатну вторинну правову допомогу на постійній та на тимчасовій основі.

Оголошення про проведення конкурсу, який завершиться до 1 червня 2012 року, буде офіційно оприлюднене 23 березня 2012 року на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України, веб-сайті Центру правової реформи і законопроектних робіт при Мін'юсті, головних управлінь юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, а також розміщене у місцевих засобах масової інформації.

Відповідно до Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1362, претенденти, які бажають взяти участь у конкурсі, повинні відповідати таким вимогам щодо їх професійного рівня:

- наявність свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю;
- знання нормативно-правових актів у сфері захисту прав людини та порядку захисту таких прав;
- знання норм процесуального та матеріального права;
- знання та дотримання Правил адвокатської етики;
- вміння складати процесуальні документи;
- вміння працювати з правовими базами даних;
- володіння державною мовою (володіння англійською мовою та мовою національних меншин, які у відповідній адміністративно-територіальній одиниці становлять значну частку населення, є перевагою);
- практичний досвід роботи у відповідній галузі права (є перевагою).

Для участі у конкурсі необхідно особисто подати відповідну заяву (зразок заяви можна отримати за місцем її подання або на веб-сайті Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України (www.legalreform.gov.ua) разом з наступними документами:

- копіями паспорта громадянина України, свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, трудової книжки, документів про освіту, документів, що підтверджують кваліфікацію та спеціалізацію;
- коротким резюме та мотиваційним листом (обсягом до 500 слів), складених у довільній формі, рекомендаціями.

Заяви та документи, необхідні для участі у конкурсі, приймаються до 23 квітня 2012 року всіма головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, а також районними, районними у містах, міськими (міст обласного значення), міськрайонними управліннями юстиції.

Конкурс проводиться у три етапи:

- перший етап – розгляд та вивчення комісією документів, поданих претендентами, іншої інформації, необхідної для встановлення відповідності претендентів критеріям відбору;
- другий етап – анонімне письмове тестування відповідно до переліку питань, затверджених Мін'юстом. Письмова відповідь претендентів, які проходять тестування, оцінюється комісією за десятибальною шкалою.

Претендент вважається таким, що пройшов тестування, якщо отримав не нижче семи балів за письмову відповідь на кожне питання;

- третій етап – проведення членами комісії за результатами перших двох етапів співбесіди безпосередньо з претендентами з метою перевірки теоретичних і практичних знань претендентів з питань надання правової допомоги.

**Робоча концепція анонімного тестування адвокатів,
які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги**

I. Загальні підходи

1. Тестове завдання буде однаковим для всіх претендентів на всій території України, тестування буде проводитись синхронно в один і той же день протягом 1,5 – 2 годин.
2. Тест складатиметься з 15 – 20 запитань, до кожного з яких буде надано перелік 8 – 15 відповідей у формі тверджень. Частина тверджень (приблизно 2/3) будуть правильними, решта (приблизно 1/3) – неправильними.
3. Претендентові буде запропоновано відзначити будь-яку кількість тверджень, що є правильними, на його думку.
4. За кожне відзначене правильне твердження буде зараховуватись 1 або 2 бали. За кожне відзначене неправильне твердження буде зараховуватись -1 або -2 бали.
5. Таким чином, при оцінці за 10-бальною шкалою, не менше 7 балів (прохідний бал) набере той претендент, який відзначить не менше як 4 з 5 або 7 з 10 правильних тверджень і при цьому не відзначить жодного неправильного або відзначить не більше 1 неправильного твердження.

II. Основні напрями перевірки теоретичних знань

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI.
2. Особливості захисту та представництва деяких суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, зокрема:
 - осіб, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою;
 - дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних дітей, дітей, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;
 - осіб, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців";
 - осіб, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
 - осіб, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.
4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.07.2006 № 3477-IV.
5. Найбільш резонансні справи, вирішені Європейським судом з прав людини або передані ним на комунікацію Урядові України у 2008 – 2012 роках, що стосуються проблем, пов'язаних з доступом до правової допомоги в Україні.

III. Основні напрями перевірки практичних навичок і умінь

1. Ефективне використання всіх положень закону і прав клієнта задля боротьби за втілення принципу справедливого правосуддя для малозабезпечених клієнтів.
2. Активний захист малозабезпечених клієнтів шляхом забезпечення того, щоб учасники кримінального судочинства не відступали від своїх обов'язків щодо дотримання прав малозабезпечених клієнтів.
3. Постійне прагнення до вдосконалення своїх професійних умінь і навичок.
4. Прагнення до координації зусиль з іншими адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу у межах тієї ж самої адміністративно-територіальної одиниці, для підвищення ефективності власної професійної діяльності.

Анонімне письмове тестування претендентів відбуватиметься 7 травня 2012 року з 10:00 до 12:00 одночасно в усіх адміністративно-територіальних одиницях, де проводиться конкурс (початок реєстрації – о 9:00). З напрямками перевірки теоретичних знань, практичних навичок і умінь під час анонімного письмового тестування та загальними підходами до його проведення можна ознайомитися на веб-сайті Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України www.legalreform.gov.ua.

Співбесіда з претендентами відбуватиметься з 14 по 21 травня 2012 року відповідно до графіку, затвердженого Мін'юстом (ознайомитися з графіком також можна на сайті:

www.legalreform.gov.ua). Точний день та час співбесіди кожного претендента буде окремо повідомлено під час реєстрації для проходження анонімного письмового тестування.

Конкурс проводять комісії, утворені головними управліннями юстиції. До складу конкурсних комісій залучено представників всеукраїнських громадських організацій адвокатів (Спілка адвокатів України, Асоціація адвокатів України, Союз юристів України), регіональних КДКА, Міністерства юстиції України, Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України, а також суддів.

Контракти (договори) з адвокатами укладатимуться відповідно до Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 № 8.

Представники адвокатури України беруть активну участь в організації і сприяють проведенню конкурсу адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги.

За пропозицією Спілки адвокатів України, висловленою 8 грудня 2011 року у ході організованого Міністерством юстиції круглого столу з обговорення питань реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу», передбачено участь членів регіональних КДКА, а також суддів у конкурсних комісіях з відбору адвокатів (відповідну норму було закріплено у постанові Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги»).

На запрошення Міністерства юстиції України до складу конкурсних комісій увійшли представники всеукраїнських громадських організацій адвокатів: Спілки адвокатів України, Асоціації адвокатів України та Союзу юристів України.

За ініціативою Спілки адвокатів України 19 березня поточного року під головуванням Першого заступника Міністра юстиції відбулася робоча зустріч з керівниками всеукраїнських громадських організацій адвокатів, на якій обговорювалися особливості проведення конкурсу і, зокрема, загальний зміст і формат анонімного тестування претендентів.

Нова система оплати послуг адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги

Для належного функціонування системи безоплатної правової допомоги держава зобов'язана забезпечити адекватний розмір винагороди адвокатам, який має відповідати їх фактичним затратам і співвідноситись із розмірами винагороди адвоката поза межами системи безоплатної правової допомоги, а також інших учасників процесу. **Відносини між адвокатами і державною ґрунтуватимуться на добровільній участі адвоката у цій системі виключно на підставі цивільно-правового договору між адвокатом і державою в особі центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.**

З метою зміни існуючої системи та рівня оплати послуг адвокатів розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг адвокатів, які надають вторинну правову допомогу особам, затриманим в адміністративному або кримінально-процесуальному порядку, а також у кримінальних справах», яка наразі готується до внесення на розгляд Кабінету Міністрів України.

Оплата послуг адвокатів з надання вторинної правової допомоги здійснюватиметься, виходячи з розміру оплати за годину роботи адвоката:

за фактичний час роботи адвоката з надання вторинної правової допомоги – у разі надання вторинної правової допомоги особі, затриманій в адміністративному або кримінально-процесуальному порядку;

відповідно до Методики обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають вторинну правову допомогу у кримінальних справах (далі – Методика) – за кожною завершеною стадією провадження у кримінальній справі, у якій адвокат здійснює або здійснював захист.

Методикою передбачається, що обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом або на тимчасовій основі на підставі договору, у кримінальних справах, здійснюватиметься, виходячи з установленого розміру оплати за годину роботи адвоката; розрахункового часу, що витрачається адвокатом на надання вторинної правової допомоги в одній кримінальній справі; тяжкості злочину; особливостей стадій провадження у справі, протягом яких адвокат здійснював захист; повноти участі адвоката у відповідних процесуальних діях, а також ступеню складності кримінальної справи.

Методика базується на тому, що кожен коефіцієнт, який використовується для обчислення розміру винагороди адвоката, відображає вагу конкретного критерію чи групи критеріїв, які визначають загальну складність справи, а отже, і час, який витрачається адвокатом для підготовчої роботи та безпосередньої участі у відповідних процесуальних діях.

Найбільш важливим при визначенні оплати послуг адвоката є ступінь тяжкості злочину, що розраховується за допомогою сумарного коефіцієнта складності справи за ступенем тяжкості злочину, який враховує ступінь тяжкості кожного з епізодів справи і є основним елементом коефіцієнта складності справи. Цей коефіцієнт враховує той факт, що чим більший ступінь тяжкості злочину, тим в середньому більший обсяг матеріалів справи, а отже, і час, необхідний для ознайомлення з ними, визначення стратегії захисту та складання плану захисту.

Важливою особливістю Методики є наявність важелів, що повинні стимулювати адвоката найбільш ефективно захищати права клієнта. Наприклад, коефіцієнт особливої складності справи стимулюватиме адвоката до оскарження в судовому порядку в інтересах захисту особи у кримінальній справі незаконних рішень, дій чи бездіяльності органу дізнання, слідчого, прокурора.

Методика передбачає наявність знижувальних коефіцієнтів у випадку неповної чи недостатньо ефективної участі адвоката у провадженні. Це, зокрема, коефіцієнт скороченого провадження в суді першої інстанції, який з одного боку суттєво знижує рівень оплати послуг адвоката у випадку, коли розгляд справи відбувається за скороченою формою, а з іншого – попереджає можливі спроби адвоката схилити клієнта до визнання своєї вини.

У випадку, якщо адвокат припиняє свою участь до завершення стадії провадження, значення коефіцієнту стадії провадження зменшується на 50%.

Крім того, у разі прибуття адвоката до затриманої особи пізніше від встановленого законодавством терміну без поважних причин розмір оплати послуг такого адвоката, наданих цій особі, зменшується вдвічі.

**Скільки зможуть отримувати адвокати
за надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальних справах?**

Наприклад, річний рівень оплати послуг одного з адвокатів Офісу громадського захисту у м. Хмельницький, розрахований за методикою, становить 82657,76 грн. на рік (за 38 завершених кримінальних справ у 2011 році), тобто 6888,15 грн. на місяць (без урахування оплати за візди адвоката на затримання, які будуть оплачуватися додатково).

Фактично за роботу в Офісі громадського захисту у м. Хмельницький даному адвокату протягом 2011 року щомісячно нараховувалася фіксована плата у розмірі 7010,00 грн.

З повним текстом проекту постанови Кабінету Міністрів України можна ознайомитися на офіційному веб-сайті Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України: www.legalreform.gov.ua.

В основу проекту постанови Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг адвокатів, які надають вторинну правову допомогу особам, затриманим в адміністративному або кримінально-процесуальному порядку, а також у кримінальних справах» покладено методуку, розроблену Геннадієм Токаревим, адвокатом, головою Правління Всеукраїнської громадської організації Українська фундація правової допомоги, колишнім керівником Офісу громадського захисту у місті Харкові.

Активну участь у розробленні проекту постанови взяла Наталія Вагіна, адвокат, керівник Офісу громадського захисту у місті Хмельницькому, член правління Спілки адвокатів України.

Проект обговорювався 9 – 10 лютого поточного року на засіданні робочої групи з удосконалення законодавства про безоплатну правову допомогу, утвореної Міністерством юстиції, до складу якої увійшли голови всеукраїнських громадських організацій адвокатів (Спілка адвокатів України, Асоціація адвокатів України, Рада адвокатів України, Союз юристів України, Асоціація правників України), органів державної влади, міжнародних організацій¹, а також під час робочих нарад з адвокатами, які відбулися пізніше.

Загальна інформація про стан формування системи безоплатної правової допомоги

Від часу набрання чинності 9 липня 2011 року Законом України «Про безоплатну правову допомогу» Міністерством юстиції України здійснюється формування системи безоплатної правової допомоги в Україні.

Нормативно-правове забезпечення

Розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу», який 13 березня поточного року прийнятий Верховною Радою України у першому читанні за основу.

Підготовлено пропозиції до проектів Кримінального процесуального кодексу України та проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» для їх взаємоузгодження із Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Ці пропозиції враховано відповідними робочими групами, утвореними Президентом України.

Розроблено Указ Президента України від 11 січня 2012 року № 11/2012 «Про внесення змін до Положення про Міністерство юстиції України», яким на Міністерство юстиції покладено функції щодо здійснення загального управління у сфері безоплатної правової допомоги.

З метою впровадження Закону України «Про безоплатну правову допомогу» розроблено низку постанов Кабінету Міністрів України, зокрема:

- постанову Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1235 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань надання безоплатної правової допомоги»;
- постанову Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги»;
- постанову Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб»;
- постанову Кабінету Міністрів України від 11 січня 2011 року № 8 «Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі».

Також розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг адвокатів, які надають вторинну правову допомогу особам, затриманим в адміністративному або кримінально-процесуальному порядку, а також у кримінальних справах», який наразі погоджується Міністерством фінансів України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Міністерством соціальної політики України і найближчим часом

¹ Для ознайомлення з детальною інформацією про діяльність робочої групи відвідайте офіційний веб-сайт Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України: www.legalreform.gov.ua

буде внесений на розгляд Уряду України.

З метою створення системи ефективного управління у сфері безоплатної правової допомоги розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України», який перебуває на розгляді Кабінету Міністрів України.

Для забезпечення надання безоплатної первинної правової допомоги органами виконавчої влади видано наказ Міністерства юстиції України від 21.09.2011р. № 3047/5 «Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги».

Наразі також розробляється низка проектів наказів Мін'юсту, спрямованих на впровадження Закону України «Про безоплатну правову допомогу»:

- «Про затвердження стандартів якості безоплатної правової допомоги»;
- «Про затвердження Типового положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги»;
- «Про затвердження Порядку залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги»;
- «Про порядок ведення головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору»;
- «Про затвердження положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги»;
- «Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 23.06.2011 № 1707/5» (щодо покладення на головні управління юстиції деяких повноважень у сфері безоплатної правової допомоги).

Інституціональне забезпечення

Здійснюється робота щодо створення при Міністерстві юстиції України на базі Центру правової реформи і законопроектних робіт Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги як центральної установи у системі безоплатної правової допомоги в Україні.

Проект відповідного Указу Президента України розроблений Міністерством юстиції, схвалений 7 березня 2012 року Кабінетом Міністрів України та направлений для прийняття рішення главі держави.

Одним з найважливіших завдань у цьому році стане утворення перших 27 центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, а також 2 пілотних міжрайонних центрів у містах Шепетівці та Кам'янці-Подільському Хмельницької області, які до кінця поточного року укладуть угоди з адвокатами, відібраними за результатами конкурсу. На утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги Міністерству юстиції у Державному бюджеті України на 2012 рік виділено 7,6 млн. грн.

З 1 січня 2013 року ці центри забезпечать надання безоплатної вторинної правової допомоги особам, до яких застосовано адміністративне затримання чи адміністративний арешт, підозрюваним у вчиненні злочину особам, які затримані органами дізнання та слідства, особам, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, а також особам, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою.

У 2013 році планується утворити ще 43 міжрайонних центри, а у 2014 – ще 24 центри в містах обласного та республіканського значення.

На сьогодні органами юстиції вже надається безоплатна первинна правова допомога на базі 745 громадських приймалень, що були створені при територіальних управліннях юстиції. Такі ж громадські приймальні будуть створені при органах виконавчої влади Автономної Республіки Крим, територіальних органах центральних органів виконавчої влади, місцевих органах виконавчої влади.